

Pandemi Sürecinde Engelli Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Uzaktan Eğitim Raporu

Hazırlayan : Eğitimde Görme Engelliler Derneği
Adres : Sanlıhan, Meşrutiyet Mahallesi, Atatürk Bulvarı, No 105/605, Kat 6, Kızılay Çankaya/ANKARA (06420)
Telefon & Belgegeçer : 03124181412
E-posta : bilgi@eged.org
Web : www.eged.org

Giriş

Tüm dünyayı etkileyen Koronavirüs, ülkemizde de her alanda farklı önlemler almayı gerekli kılmıştır. Bundan hareketle eğitim alanında alınan önlemlerle uzaktan eğitim sistemleri etkin halde kullanılmaya başlanmıştır.

Engelli üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecine dahil olmada yaşadıkları sorunları izlemek süreci onlar için kolaylaştırmak ve pandemi sonrasında yeniden düşünülmesi gereken birtakım çözümleri konuşabilmek açısından önemlidir. Bu amaçla; Eğitimde Görme Engelliler Derneği (EGED) 14 Mayıs 2020 tarihinde çevrimiçi bir etkinlik düzenlemiştir. Etkinliğe 34 üniversiteden ve farklı engel gruplarından 53 engelli öğrenci kaydolmuştur. Etkinlikte canlı derslere erişim, ders materyallerine erişim ve online sınavlara erişim başlıkları ele alınmıştır.

Bu rapor; engelli üniversite öğrencilerinin toplantımızda yaptığı değerlendirmeler ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Engelli Öğrenci Temsilcisi Sinem Çakmak'a iletilen dönütlerden oluşmaktadır. Tarafımıza ulaşan geribildirimler sonucunda kullanılan sistemler mümkün olduğunca incelenerek erişilebilirlik özellikleri kontrol edilmiştir. Böylece üniversitelerin en çok kullandığı sistemlerin olumlu ve olumsuz yönleri de ana hatlarıyla ortaya çıkmıştır. Rapora yer yer bu sistemlere dair erişilebilirlik durumları de eklenmiştir.

Bu rapor; Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Üniversitelerin engelli öğrenci birimleri, öğretim elemanları, üniversitelerin idari birimleri, engelli öğrenciler ve tüm paydaşlar için gerek bir süreç değerlendirmesi gerekse de çözüm önerileri içermesi yönüyle önem taşımaktadır. Dolayısıyla 3 başlık altında toplanmış sorunlar ve olası çözüm önerileri, örgün eğitime tekrar dönüldüğünde düşünülmesi gerekenler ve süreçteki iyi örnekler ele alınmıştır.

A) Canlı Derslere Katılım

1) Dudak okuma yoluyla canlı dersleri takip eden işitme engelli öğrenciler, platformlardaki görüntü kalitesi düşüklükleri nedeniyle dersleri verimli takip edememektedir.

2) Sıkça tercih edilen canlı ders uygulamalarının çoğunda (örneğin Zoom) , görme engelli öğrenciler ders anında öğretim elemanının yansıttığı sunuyu ekran okuyucusu ile okuyamamaktadır. Ekran paylaşımı yöntemiyle yapılan tüm uzak ekran paylaşımları görme engelli öğrenciler için erişilemez durumdadır. Uzaktan ekran paylaşımı yerine, ortak çalışma (collaborate integration) özelliği olan platformlar tercih edilmelidir. Örneğin; BlackBoard. Tercih edilemeyen durumlarda; ders sırasında kullanılacak materyalin dersten önce öğrenci ile paylaşarak, öğrencinin kendi bilgisayarında takip etmesi sağlanabilir.

3) Discord platformunun fonksiyonlarını (mikrofon/kamera açıp-kapama, sohbet alanındaki yazılanları görüntüleme) görme engelli öğrenciler ekran okuyucuları ile kullanamamaktadır.

4) Perculus platformuna görme engelli öğrenciler bilgisayar üzerinden erişimde daha az sorun yaşarken, mobil platformdaki fonksiyonlarını (mikrofon/kamera açıp-kapama, sohbet alanını görüntüleme) erişilebilir kullanamamaktadır.

5) TeamLink platformu hiçbir işletim sistemi ve ekran okuyucu ile görme engelliler için erişilebilir değildir.

6) Görme engellilerin birkaç klavye kısayolu ile Adobe Connect uygulamasını kısmen erişilebilir kullanabilmeleri mümkünken; buna rağmen sohbet alanlarına ve yansıtılan sunuya erişimleri daha zordur. Mobil işletim sistemlerinden ise giriş yapmak dahi imkansızdır.

7) Uzaktan eğitimi gerçekleştirme noktasında kullanılacak platformların tercihinin öğretim elemanlarının inisiyatifine bırakılması, erişilebilirlik problemlerinin çeşitlenmesine yol açmaktadır.

B) Ders Materyallerine Erişim

- 1)** İşitme engelli öğrenciler, ders materyali olarak sağlanan videolarda alt yazı bulunmadığı taktirde, video içeriğini anlayamamaktadırlar. Bununla beraber, paylaşılan yazılı ders materyallerinin dili ağır olduğunda, materyal anlaşılmaz hale gelmektedir. Bu sorunların çözümü için videoların alt yazılı biçimde yüklenmesi, yazılı materyallerin dilinin sadeleştirilmesi gerekmektedir.
- 2)** Resim PDF veya jpg olarak yüklenen ders materyalleri, ek süreçlere tabi tutularak (optik karakter tanıma) erişilebilir hale getirilmektedir. Görme engelli öğrencilerin ekstra işlemler yapmamaları amacıyla materyallerin Word veya içinde arama yapılabilir (searchable) PDF formatlarında yüklenmesi gerekmektedir.
- 3)** Ödev hazırlama yönergeleri görme engelli öğrenciler dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Örneğin; taralı alan, kırmızı bölge ifadelerini kullanmak yerine, cümle ve kelime referansları verilerek ifadeler oluşturulmalıdır.
- 4)** Sunumlarda ve dokümanlarda az gören öğrenciler için büyük punto ve kontrast renk kullanılması gerekmektedir.
- 5)** Sunum ve dokümanlarda bulunan her türlü görsel içeriğin yazılı olarak betimlenmesi sağlanmalıdır.

C) Sınavlara Erişim

- 1)** Pandemi sürecinden önce okuyucu ve işaretleyici ile sınava girmeye ihtiyaç duyan görme engelli öğrenciler, bu süreçte bilgisayar üzerinden sınavlarını almakta güçlük yaşamaktadır. Dolayısıyla bu öğrencilerin okuyucu-işaretleyici talepleri değerlendirilmeli ve sınav esnasında çevrimiçi çözümler sağlanmalıdır. Örneğin; öğrenciye okuyucu tahsis edilerek sınavın kayıt altına alınması bir çözüm olabilir. Sınavlarını okuyucu ile alan görme engelli öğrencilerin sınavlarının geçerli sayılması için her türlü değişiklik ve düzenlemenin üniversiteler tarafınca yapılması ve uyarlanması gerekmektedir.
- 2)** Sistem üzerinden yapılan online sınavlarda engelli öğrencilere sağlanması gereken ek sürenin, sistem tarafından esnetilebilir olması gerekir. Buna uygun olmayan sistemlerle ilgili üniversitelerin bilgi-işlem birimleri gerekli inisiyatifi almalıdır.

Sonuç

Canlı ders, materyaller ve sınav içerikleri noktasındaki öneriler, ilgili başlıklar altında yer almaktadır. Bu önerilere ek olarak halihazırda bazı üniversitelerin engelli birimlerinin sürece dair yaptığı çalışmalar iyi örnekleri oluşturmaktadır. Birime kayıtlı öğrencilerin deneyimlerinin takip edilebilmesi için anketler yapılması, online olarak toplantılar düzenlenerek sorunların duyulmasına alan açılması, öğrencilerin derslerini yürüten öğretim elemanlarına bilgilendirici içerikler sağlanması, öğrencilere uzaktan eğitim platformları ile ilgili ipuçları verilmesi süreci verimli yapan adımlardır. Bu vesileyle yararlanılabilecek alternatif bir doküman olarak, Eğitimde Görme Engelliler Derneğince oluşturulmuş Erişilebilir Dijital Eğitim Materyali Hazırlama kılavuzuna da referans vermek yerinde olacaktır. Söz konusu kılavuza şu bağlantıdan ulaşılabilir:

<http://www.eged.org/materyalkilavuz.pdf>

Bunların dışında pandemi sonrasına dair uzun vadeli önlemleri ifade etmek de yol gösterici olabilecektir.

- 1)** Uzaktan ve dijital ortamda eğitimin devam ettiği küresel salgın sürecinde engelli öğrencilerin karşılaştığı farklı problemlerle ilgili YÖK'ten üniversitelere engelli öğrencilere uzaktan eğitim sağlanması konusunda farkındalık oluşturacak bir dizi tedbir ve önlem maddeleri içeren bir yazı gönderilmiştir. Gerçekten de yazıda geçen çözüm önerileri uygulandığında birçok engelli öğrencinin uzaktan eğitim sistemlerinden verim alma oranı yükselecektir. Dolayısıyla bu tedbirlerin uygulanması sürecini yürütmek üzere YÖK tarafından denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- 2)** Bu süreç için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın sunduğu kayıt dondurma/dönem uzatma seçeneğini, bazı üniversiteler farklı yorumlamakta ve engelli öğrenciler için bir çözüm olarak önermektedirler. YÖK'ün bu kararı uzaktan eğitim sistemlerinin erişilebilir hale getirilmesi gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bu yüzden tüm erişilebilirlik olanaklarının değerlendirilmesi öncelikli maksat olmalıdır.
- 3)** Öğrencilerin uzaktan eğitime erişim süreçleri, engelli öğrencilerin bilişim okur-yazarlığı noktasında farklı seviyelerde birikim sahibi olduklarını göstermiştir. Dijitalleşme örgün eğitim sürecine döndükten sonra da önemini kaybetmeyecek ve öğrenciler teknolojik fırsatlardan yararlanmaya devam edecektir. Engelli öğrencilerin üniversite yıllarının başından itibaren, bilişim okur-yazarlığı konusundaki gelişimleri önemslenmeli ve desteklenmelidir.
- 4)** Derslere dair materyallerin öğretim elemanları tarafından öğrencilerle paylaşılmasının verimi bu dönemde oldukça fark edilmiş, örgün eğitim döneminde de sağlayacağı yarar tekrar anlaşılmıştır. Örgün eğitime döndüğünde bu konunun öğretim elemanlarınca önemsenmesi ve benimsenmesi öğrencilerin dersle ilişkilene biçimlerine yeni bir soluk getirecektir.

Bütün rapor boyunca da görülebileceği üzere, olağanüstü dönemlerde alınan önlemlerin mahiyeti ve çıktıları yaşamdaki tüm grupları ve onların katılımlarını etkilemektedir. Bu çıktıların kısa ve uzun vadede birtakım başka sonuçları da olacaktır. Tüm bu süreci iyi okumak ve grupların ihtiyaçlarını takip edebilmek olağanüstü hallerin olumsuz etkilerini azaltarak yola devam etme konusunda kıymetli adımlardır.